

Uppdrag om kvinnors företagande, KN2023/02624

Slutrapport

2023-11-15

Dnr Ä 2023-1671

Uppdrag om kvinnors företagande, KN2023/02624

Beslutet att godkänna denna slutrapport har fattats av generaldirektör Elisabeth Bäckteman.

Handläggningen har gjorts av Imber Råbock, Federica Calidoni, Alice Levén, Eva Sandgren, Josefine Lindell, Karin Östberg, Helena Nyberg Brehnfors, Tim Brooks och Lejla Babajic Löfgren. Den sistnämnda var föredragande för ärendet.

Stockholm, 2023-11-15

Elisabeth Bäckteman

Lejla Babajic Löfgren

Sammanfattning

Kvinnors företagande är viktigt för ekonomisk tillväxt, sysselsättning och konkurrenskraft, och bidrar till att utveckla samhället. Detta till trots har vi inte sett någon betydande ökning av kvinnors företagande under flera års tid. Andelen kvinnor som operativa företagsledare har endast ökat från 26 till 29 procent mellan åren 2004 och 2020.

Dessutom är underrepresentationen av kvinnors företagande i vissa branscher påtaglig.

Trots en näringspolitik med tydlig ambition att förbättra förutsättningarna för kvinnors företagande, råder det osäkerhet kring vilka bestående effekter genomförda politiska åtgärder har gett. Det innebär att Tillväxtverkets föreslagna åtgärder inte kan kopplas till effekter från tidigare genomförda insatser. Därför har Tillväxtverket gjort en bedömning av åtgärder utifrån den tillgängliga kunskap som finns inom området.

Baserat på 20 statliga åtgärder, 472 vetenskapliga artiklar, nationella och internationella studier, och dialog med entreprenörer, främjare och akademi har vi landat i åtta slutsatser. Slutsatserna ligger till grund för våra framåtsyftande bedömningar av vad som behövs för att främja kvinnors företagande för att bidra till tillväxt och konkurrenskraft. Det handlar om väl fungerande ramvillkor, stärkta förutsättningar för innovation och förnyelse, samt ett starkt entreprenörskap för ett dynamiskt och diversifierat näringsliv.

Sverige behöver ett likvärdigt företagande, där kvinnors företagande stärker både svensk konkurrenskraft och jämställdhet. Företagande behöver ses som naturligt sysselsättningsalternativ efter skolan, och vi behöver ett trygghetssystem som är utvecklat och anpassat avseende såväl företagare som anställda.

Statistik från offentlig finansiering behöver redovisas med könsuppdelade data. Det behövs en enhetlig metod för kvalitetssäkrad statistik om ägande. Upphandlingar behöver utformas för att möjliggöra för små företag och kvinnodominerande branscher. Det grunden för ännu bättre och mer träffsäkra åtgärder.

Förutsättningar för att utveckla nuvarande system handlar om en långsiktighet vid utformning och genomförandet av policyåtgärder. Det behövs gemensamma målsättningar för insatser inom olika politikområden. Åtgärder behöver anpassas utifrån olika behov och utmaningar i företagandet. För att kunna bedöma bestående förändringar behöver vi konsekvent följa upp och mäta effekterna.

Att främja en variation av företag och företagare, avseende kön, bakgrund eller ålder, i en bredd av branscher är viktigt. Kvinnors företagande är en tillväxtfråga som, med rätt förutsättningar, i högre

utsträckning kan stärka den svenska konkurrenskraften och skapa fler jobb i fler och växande företag.

Innehåll

1	Uppdraget	9
1.1	Bakgrund	9
1.2	Mål	10
1.2.1	Tillväxtverkets effektlogik.....	10
1.3	Metod.....	11
1.4	Avgränsning.....	11
2	Slutsatser	13
2.1	Åtta slutsatser om hinder för kvinnors företagande	14
2.1.1	Bristen på säker och heltäckande statistik kring företagande och ägande är ett hinder för att främja kvinnors företagande.....	14
2.1.2	Genomförda åtgärder har gett kortsiktiga resultat, men osäkerhet kring bestående effekter	15
2.1.3	Kortsiktighet i främjandet av kvinnors företagande gör det svårt att få varaktiga förändringar i främjarsystemet	16
2.1.4	Kvinnors företagande kan inte främjas inom ett enskilt politikområde.....	16
2.1.5	Genomförda statliga åtgärder har fungerat mer kompenserande än främjande.....	17
2.1.6	Företagande betraktas ofta som en sekundär sysselsättningsmöjlighet.....	18
2.1.7	De formella hindren är små, men trygghetssystemet är utformat utifrån att vara anställd	19
2.1.8	Tydliga klyftor råder inom finansieringslandskapet	20
3	Genomförande – aktiviteter och resultat.....	22
	Kunskapsunderlag relaterade till främjandet av kvinnors företagande	22
3.1	Sammanställning av genomförda statliga åtgärder	22
3.1.1	Totalt 31 aktiviteter genomfördes till följd av 20 statliga åtgärder 23	
3.1.2	Majoriteten av insatserna har skapat värde för både individer och på organisations- och systemnivå.....	24
3.2	Kartläggning över främjandeinsatser i kontexten av Sveriges närings- och innovationspolitiska prioriteringar.....	25
3.2.1	Hur kan vi stärka kopplingarna mellan främjande av kvinnors företagande och Sveriges övergripande prioriteringar inom närings- och innovationspolitiken?	26
3.3	Forskningsöversikt ger få ledtrådar kring vad som fungerar i termer av främjande	29

3.4	Tillväxtverkets kunskapsöversikt konstaterar - en viktig åtgärd för att kunna påverka kvinnors företagande är kunskap.....	30
3.5	Dialoger med relevanta aktörer har varit en central komponent i att förvärva en bred och djupgående kunskap om ämnet	32

1 Uppdraget

1.1 Bakgrund

Tillväxtverket har haft regeringens uppdrag att ta fram en sammanställning om statliga åtgärder kopplat till kvinnors företagande. Sammanställningen ska innehålla en beskrivning av de åtgärder som har vidtagits sedan år 2006 och en bedömning av de resultat som åtgärderna uppnått. Tillväxtverket ska också göra en bedömning av vilka typer av åtgärder som bäst främjar att kvinnors företagande ökar. Sammanställningen ska utgå från åtgärder som genomförts av statliga aktörer, men den kan även inkludera åtgärder som genomförts av andra aktörer. Vidare ska Tillväxtverket sammanställa relevant kunskap och forskning som rör hinder för kvinnors företagande, och då särskilt uppmärksamma ägarfrågor. Med utgångspunkt i sammanställningen ska Tillväxtverket bedöma vilka typer av åtgärder, både på kort och lång sikt, som bäst främjar kvinnors företagande. Erfarenheter från Tillväxtverkets tidigare uppdrag om diversifierat företagande ska tillvaratas. Uppdraget ska genomföras i dialog med Klimat- och näringslivsdepartementet.

Tillväxtverket har genomfört insatser som syftar till att främja diversitet i näringslivet och generera kunskap om kvinnors företagande. Kunskapen har spelat en betydande roll för att fördjupa förståelsen för och främjandet av kvinnors företagande i Sverige över tid.

Företagande är en drivkraft för ekonomisk utveckling och sysselsättning. Att starta, driva, och utveckla företag skapar nya jobbmöjligheter, och stimulerar innovation och produktivitet. Företagande är också en viktig del i samhällsomvandlingen för att bidra till såväl ekonomiska, miljömässiga och sociala mål.

Det har på flera håll och i olika sammanhang redan konstaterats att både företagande och företagsfrämjande har med hela samhällsutvecklingen att göra – med skeenden på såväl global, nationell, regional, och lokal nivå. I Tillväxtverkets publikation *25 år med kvinnors företagande*¹, som bland annat handlar om vilka förändringar som har skett i arbetet med att främja företagande mellan 1990-talet och 2015, beskrivs olika myter om kvinnors företagande och vad som behöver ske för att kvinnor och män på sikt ska kunna starta, leda, driva, och utveckla företag på lika villkor. Så här åtta år efter att denna kunskap togs fram ser vi att kvinnors företagande är fast i ett visst tillstånd, det vill säga att till exempel andelen kvinnor som operativa företagsledare inte har ökat nämnvärt under dessa år. Vår kunskap om och förståelse för ämnet pekar

¹125 år med kvinnors företagande – Från osynligt till drivkraft för tillväxt, Info 0586. Tillväxtverket 2015.

därmed på ett behov av att utforska de mekanismer som gör att förändringar inte sker tillräckligt fort eller i tillräcklig omfattning inom området kvinnors företagande.

1.2 Mål

Det näringspolitiska målet om att stärka den svenska konkurrenskraften och skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag har varit styrande för uppdragets genomförande. Inom näringspolitiken finns även tre delmål:

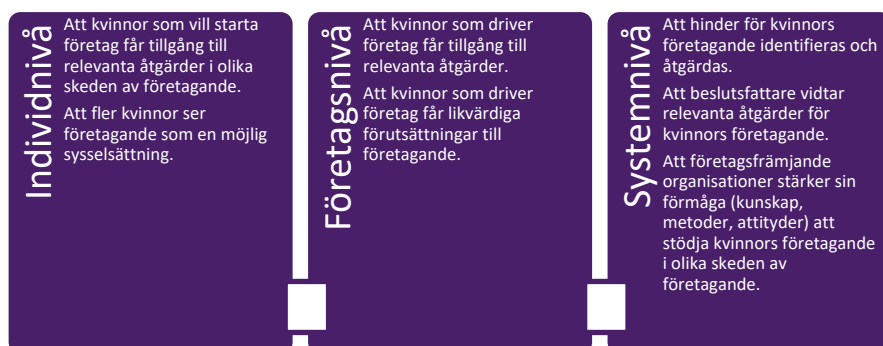
- Ramvillkor och väl fungerande marknader som stärker företags konkurrenskraft.
- Stärkta förutsättningar för innovation och förnyelse.
- Stärkt entreprenörskap för ett dynamiskt och diversifierat näringsliv.

Att främja en variation av företag och företagare, avseende kön, bakgrund eller ålder, i en bredd av branscher är viktigt för att stärka svensk konkurrenskraft. Kvinnors företagande är en betydande fråga för att stärka den svenska konkurrenskraften och variationsrikedomen i näringslivet.

I genomförandet av uppdraget har Tillväxtverkets ingångsvärden varit att förhålla sig till målgruppens heterogenitet och olika behov, och att använda både egna och andras kunskapsunderlag.

1.2.1 Tillväxtverkets effektlogik

Som stöd för arbetet har vi tagit fram en effektlogik för att belysa relevanta effekter på kort respektive lång sikt. Effektlogiken tar sin utgångspunkt i näringspolitiska mål och i tidigare genomförda åtgärder, tillgänglig kunskap och befintlig forskning.

Figur 1: Tillväxtverket effektlogik, effekter på kort sikt

1.3 Metod

I arbetet har Tillväxtverket genomfört litteraturstudier, GAP-analyser, inhämtat kunskap från en extern referensgrupp, samt fört och deltagit i samtal med myndigheter, entreprenörer, främjare, och akademiker. Som grund för genomförandet av uppdraget har vi även tagit fram ny kunskap inom området. I arbetet har det varit viktigt att fånga varierad kunskap och data. Därav har en bredd av underlag analyserats, såsom myndighetsrapporter, statistik, undersökningar på nationell och global nivå, och forskningsmaterial.

Vi har använt oss av designmodellen Double Diamond som består av fyra faser: utforska, definiera, utveckla, och leverera. Modellen har fungerat som stöd i Tillväxtverkets hantering av olika aspekter i relation till uppdragets syfte. GAP-analysen tillsammans med designmodellen har underlättat den externa kommunikationen.

Tillväxtverket har för uppdraget framställt fyra kunskapsunderlag relaterade till främjandet av kvinnors företagande.²

Kunskapsunderlagen är utformade för att ge en djupare och mer omfattande förståelse av ämnet, och har olika fokusområden för att täcka ett brett spektrum av relevanta aspekter. En central komponent i att förvärva en bred och djupgående kunskap om ämnet har varit dialoger med relevanta aktörer. Slutligen har betydande kunskap samlats in som ett resultat av de rundabordsamtal som under året initierats och genomförts av energi- och näringsministern.

Närmare beskrivning av aktiviteter och resultat framgår av kapitel 3.

1.4 Avgränsning

Analysen har avgränsats till statliga åtgärder som vidtagits sedan år 2006. Kartläggningen omfattar i huvudsak åtgärder och aktiviteter som har sin grund i formella uppdrag, men inkluderar också vissa egeninitierade aktiviteter som genomförts av berörda myndigheter och statligt ägda bolag. Tillväxtverkets analys och bedömning har utgått från åtgärder som skapar förutsättningar för att främja kvinnors företagande, och därmed bidrar till det näringspolitiska målet. Med utgångspunkt i detta har kartläggningen innefattat genomförda statliga åtgärder inom utgiftsområde 24³ och andra närliggande politikområden av betydelse för främjande av kvinnors företagande,

2 Bilaga 1: "Kvinnors företagande - Kartläggning av de statliga åtgärder som genomförts för att främja kvinnors företagande från 2006 och framåt"; Bilaga 2: "Kvinnors företagande - Hur kan kvinnors företagande främjas för större bidrag till Sveriges konkurrenskraft?"; Bilaga 3: "Kvinnors företagande - En sammanställning av relevant forskning som rör hinder för kvinnors företagande"; Bilaga 4: "Kvinnors företagande - Tre decennier av framsteg och utmaningar".

3 Utgiftsområde 24 Näringsliv omfattar näringspolitik samt utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande.

såsom utgiftsområden 19⁴ och 23⁵, villkorsbrev till regioner, och uppdrag till statligt ägda bolag.

Kunskapsunderlagen utgör en betydande del i vår slutleverans till regeringen och kompletterar denna slutrapport i form av bilagor.⁶ Bilagorna ger en fördjupad bild av kunskap inom området.

Kunskapsunderlagen och de dialoger som har förts med olika aktörer ligger till grund för våra slutsatser och åtgärder. Denna slutrapport tar sin utgångspunkt i det.

I denna slutrapport har vi huvudsakligen avgränsat oss till det statliga åtagandet inom området kvinnors företagande. Värt att betona dock är att även den privata marknaden har en roll i att skapa förutsättningar för kvinnors företagande.

4 Utgiftsområde 19 Regional utveckling omfattar insatser i form av projektverksamhet, regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service samt utbetalningar från Europeiska regionala utvecklingsfonden och Fonden för en rättvis omställning.

5 Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel omfattar verksamhet inom områdena jordbruks- och trädgårdsnäring, fiskerinäring, landsbygd, livsmedel, djur, skog och jakt samt rennäring och andra samiska näringar. Utgiftsområdet omfattar även verksamhet inom utbildning och forskning.

3 Bilaga 1: "Kvinnors företagande - Kartläggning av de statliga åtgärder som genomförts för att främja kvinnors företagande från 2006 och framåt", Bilaga 2: "Kvinnors företagande - Hur kan kvinnors företagande främjas för större bidrag till Sveriges konkurrenskraft?"; Bilaga 3: "Kvinnors företagande - En sammanställning av relevant forskning som rör hinder för kvinnors företagande"; Bilaga 4: "Kvinnors företagande - Tre decennier av framsteg och utmaningar".

2 Slutsatser

Tillväxtverkets slutsatser grundar sig på 20 genomförda statliga åtgärder, 472 vetenskapliga artiklar, nationella och internationella studier, samt samtal med myndigheter, entreprenörer, främjare, och akademiker.

Kvinnors och mäns företagande är viktiga för ekonomisk tillväxt och samhällsutveckling.⁷ Företagare genererar arbetstillfällen och bidrar till skatteintäkter, vilket stärker samhällsekonomin. Det är en grundläggande ekvation: främjandet av företagande är en investering i den svenska ekonomin och dess konkurrenskraft. Utmaningen ligger i att skapa förutsättningar där kvinnor och män kan bedriva företag på jämlika villkor.

Trots påvisad positiv effekt av kvinnors företagande har andelen kvinnor som företagare inte ökat i någon betydande omfattning under flera års tid. Mellan 2004 och 2020 har andelen företag som leds av kvinnor ökat marginellt, från 26 procent till 29 procent.

Underrepresentation av kvinnor som företagsledare är särskilt påtaglig inom vissa branscher, som byggindustrin och transportsektorn, medan vård och omsorg, samt personliga och kulturella tjänster utmärker sig med en hög andel kvinnor som företagsledare.

För att med statliga åtgärder främja ett jämlikt företagande behöver vi rikta vår uppmärksamhet mot att påverka inte bara kvinnors individuella förmågor utan även de övergripande strukturerna. Förändringar krävs på både individuell och strukturell nivå.

Med utgångspunkt i den kunskap som har samlats in genom uppdraget presenterar Tillväxtverket åtta slutsatser om hinder för kvinnors företagande och ett antal åtgärdsområden som bäst främjar kvinnors företagande.

Tillväxtverkets analys av effekter från genomförda statliga åtgärder för främjande av kvinnors företagande, som var en del av uppdraget, har försvårats av brister i tillgänglig dokumentation och utvärderingar. Effektvärderingar som är baserade på stora datamängder och som genomförs några år efter att insatsen är avslutad har bäst förutsättningar att bidra till kunskap om vad som fungerar på lång sikt. Genomförda utvärderingar av tidigare genomförda insatser har främst fokuserat på kortsiktiga effekter. De utvärderingar som fokuserat på långsiktiga effekter har inte kunnat visa på vilka typer av insatser som lett till en viss effekt. Dokumentationen i utvärderingarna har också varit otillräcklig för att kunna spåra vilka individer eller grupper som har deltagit i vilka insatser. Vi kan därmed inte säkerställa långsiktiga effekter av tidigare genomförda statliga åtgärder och därmed inte

⁷ Mer fakta kring detta framgår av Bilaga 4: "Kvinnors företagande - Tre decennier av framsteg och utmaningar".

heller uttala oss om vilken typ av åtgärder som ger bäst resultat på lång sikt.

2.1 Åtta slutsatser om hinder för kvinnors företagande

Nedan presenteras Tillväxtverkets slutsatser om hinder för kvinnors företagande. Slutsatserna baseras på det kunskapsunderlag som tagits fram i uppdraget och dialoger med entreprenörer, främjare, akademiker och myndigheter. Slutsatserna ligger till grund för Tillväxtverkets bedömning av vilka åtgärder som bäst kan främja kvinnors företagande framåt. Föreslagna åtgärder kan alltså inte direkt kopplas till effekter från tidigare genomförda insatser utan är en bedömning som Tillväxtverket gör utifrån tillgänglig kunskap.

2.1.1 Bristen på säker och heltäckande statistik kring företagande och ägande är ett hinder för att främja kvinnors företagande

För att utforma åtgärder som främjar kvinnors företagande krävs en förståelse för företagande, ägande, och ägarförhållanden kring företagandet. Det är svårt att få en heltäckande bild av kvinnors företagande då statistiken om företagande och ägande har brister. I stället är det fragment av statistik som kan tas fram.⁸ För kunskap om kvinnors företagande krävs bättre statistik och fakta.

Statistisk om ägande utgör en viktig förutsättning för att förstå företagande och dess förutsättningar. Ägande är viktigt ur fler perspektiv. Ur ett jämställdhetsperspektiv framträder ägande som en central fråga om makt. I den allmänna debatten lyfts att ägande spelar en central roll företagets utveckling, men för närvarande befinner vi oss i en situation där vi saknar möjligheter att göra evidensbaserade uttalanden inom detta område.

För att kunna synliggöra eventuella skillnader och möjligheter är det nödvändigt att ha tillgång till könsuppdelad statistik kring företagande och ägande. Idag finns det ingen enhetlig metod för att mäta ägande. Statistiken utgår från mindre representativa urval eller uppskattningar, som "operativ företagsledare" eller så kallad "verklig huvudman". Avsaknad av en enhetlig metod försvårar jämförelser och analyser av kvinnors företagande. En enhetlig metod för hur vi definierar ägande skulle kunna överbrygga kunskapsklyftan kring ägandets betydelse som grund för utformning av åtgärder.

Åtgärd

⁸ Grundstatistik över operativa företagsledare finns hos Statistiska centralbyrån, SCB, men den är inte lättillgänglig. Denna data tas bara fram på beställning, vilket bland annat vi på Tillväxtverket har gjort så att data är tillgänglig på websidan för perioden 2004–2020. Bristerna i statistik har påtalats av många, se till exempel Branten A. & van der Bruggen, A. "Vad vet vi om kvinnors företagande? En förstudie kring statistik, forskning och initiativ", Institute for Transition 2020.

Tillväxtverket föreslår att utveckla en enhetlig metod för kvalitetssäkrad statistik som grund för att systematiskt analysera och förstå ägandets dynamik inom svenska företag.

2.1.2 Genomförda åtgärder har gett kortsiktiga resultat, men osäkerhet kring bestående effekter

Inom näringspolitiken har det funnits åtgärder för att utveckla förutsättningarna för kvinnors företagande. De genomförda åtgärderna har skapat resultat, men det råder osäkerhet kring hur bestående effekterna av dessa åtgärder är över tid.

Genomförda utvärderingar fokuserar främst på kortsiktiga effekter, såsom förändring i kunskap, snarare än långsiktiga effekter, såsom ökad sysselsättning och stärkt konkurrenskraft. Resultat som vi kan se från statligt genomförda insatser är värden och nytta på såväl individ-, företags-, organisations- och systemnivå.⁹ Nyttan på individnivå handlar bland annat om ökad kunskap om företagande samt intresse och intentioner att starta och utveckla företag. På organisations- och systemnivå ser vi nytta bland annat av ökad kunskap, utveckling av verktyg och metoder, samt framtagande av nya processer och samverkan.

Långsiktiga effekter är mer tydliga på individnivå än på organisations- och systemnivå. Det finns till exempel indikationer på att vissa insatser haft en positiv påverkan på nyföretagande, produktionsvärde, förädlingsvärde, och sysselsättning, men dessa effekter är svåra att bedöma då det sällan finns en systematisk effekthämtning. För att kunna mäta långsiktiga effekter behövs tydliga mål kring vilken förändring som ska uppnås. Målen för insatserna varierar beroende på vilket politikområde som är styrande för insatsen. För att undvika ett fragmentiserat genomförande av olika insatser behövs ett nära samspel mellan olika politikområden där åtgärder synkar och förstärker varandra i ett genomförande.

Effekterna av genomförda statliga åtgärder behöver mätas över tid för att kunna följa upp om åtgärder och insatser för kvinnors företagande bidragit till bestående förändringar.

Åtgärd

Tillväxtverket föreslår att, med avstamp i tydliga mål, ställa krav på systematisk effektmätning och utvärdering av statliga åtgärder för att främja kvinnors företagande.

⁹ En statlig åtgärd implementeras genom en eller flera aktiviteter. Aktiviteter kan också vara egeninitierade. Aktiviteter motsvaras normalt av "program" eller "delprogram" i myndigheters planering och redovisning. I denna slutrapport använder vi begreppet insats synonymt med aktivitet.

2.1.3 Kortsiktighet i främjandet av kvinnors företagande gör det svårt att få varaktiga förändringar i främjarsystemet

Näringspolitiken är i allt väsentligt inriktad på att samma policy, verktyg, och erbjudanden ska gälla för allt företagande, oavsett bransch, storlek på företag, kön, eller bakgrund.¹⁰ De åtgärder som explicit har syftat till att främja kvinnors företagande har lett till stor uppmärksamhet, men kortsiktigheten i många uppdrag och insatser har skapat en ryckighet i främjandet. Det har genererat tillfälliga resultat, men försvårar möjligheten att bygga upp, etablera, och institutionalisera kunskap och metoder som bidrar till likvärdiga villkor för att driva och utveckla företag.

Att främja entreprenörskap och företagande inom olika samhällsgrupper och stärka variationsrikiedom inom företagandet kräver åtgärder som syftar till att utmana, utveckla, och skapa förutsättningar i nuvarande system. Det i sin tur kräver utveckling av policy, verktyg, och erbjudande som är anpassade utifrån de olika målgruppernas behov. Det handlar också om att utmana stereotypa normer och attityder kring kvinnors företagande som påverkar hur vi agerar och hanterar kvinnors företagande. Denna typ av policyutveckling tar tid och kräver långsiktighet, och bör ses som en investering som bidrar till samhällets utveckling, stärkt konkurrenskraft och sysselsättning.

Åtgärd

Tillväxtverket föreslår att prioritera långsiktiga insatser som skapar bestående effekter och värde för målgruppen snarare än kortsiktiga insatser med tillfälliga resultat.

2.1.4 Kvinnors företagande kan inte främjas inom ett enskilt politikområde

Främjande av kvinnors företagande kan inte hanteras inom ramen för ett enskilt politikområde. De verktyg som finns inom näringspolitiken kan inte enskilt åstadkomma likvärdiga villkor för företagande. Allt företagande påverkas av de kontext och sammanhang företaget och företagaren verkar i.

Kvinnor som företagare är inte en homogen grupp. Utmaningar, behov, och möjligheter skiljer sig åt beroende av vilken bransch företaget drivs inom, vilken fas företaget är i, storleken på företaget, och geografiska förutsättningar. Statliga åtgärder behöver arbeta konsekvent och uthålligt med att undanröja hinder och erbjuda stöd med utgångspunkt i detta, och arbetet är beroende av samverkan mellan flera politikområden. En näringspolitik för att främja kvinnors

10 Detta framgår av Bilaga 3: "Kvinnors företagande - En sammanställning av relevant forskning som rör hinder för kvinnors företagande".

företagande måste samordnas med andra politikområden då hindren är kontextbundna, framför allt områden som gäller utbildning och arbetsmarknad.

Åtgärd

Tillväxtverket föreslår att åtgärder för att främja kvinnors företagande sker i nära samspel mellan näringspolitik och andra politikområden.

- Näringspolitikens roll är av betydelse för att främja kvinnors företagande med åtgärder och incitament för kvinnor som startar och driver företag.
- Innovationspolitiken är av betydelse för att främja kvinnors tillgång till innovationsresurser och nätverk. Det kan inkludera satsningar på innovationshubbar, teknikinkubatorer, och mentorprogram specifikt inriktade på kvinnor.
- Arbetsmarknadspolitikerna är av betydelse för att främja kvinnors företagande genom att främja flexibla anställningsformer och möjliggöra för kvinnor att kombinera entreprenörskap med andra arbetsåtaganden.
- Utbildningspolitiken är av betydelse för att främja entreprenörskap i skolan och bidra till fler utbildningsmöjligheter och kompetensutveckling för kvinnor inom entreprenörskap.
- Jämställdhetspolitiken är av betydelse för att adressera strukturella hinder som kan hindra kvinnors entreprenörskap. Det handlar om att eliminera diskriminering och skapa en inkluderande miljö för företagande.
- Finanspolitiken är av betydelse för att främja kvinnors företagande genom att adressera institutionella hinder med skattemässiga åtgärder som skapar bättre förutsättningar för kvinnors företagande.

Myndigheter som sorterar under dessa politikområden bör få i uppdrag att gemensamt ta fram åtgärdsförslag som underlag till ett politiköverskridande samarbete som syftar till att främja kvinnors företagande.

2.1.5 Genomförda statliga åtgärder har fungerat mer kompenserande än främjande

Inom näringspolitiken har de statliga åtgärderna huvudsakligen utgått från att kvinnor är underrepresenterade i näringslivet och insatser har främst syftat till att öka kvinnors representation. På så sätt har statliga åtgärder fungerat mer kompenserande än främjande.

Statliga åtgärder som främjar kvinnors företagande bör finnas med i större politiska satsningar och större företagsfrämjande insatser. Tillväxtverket ser genom undersökningar ett nuläge med lågt deltagande från kvinnoledda företag i exempelvis befintliga satsningarna för Sveriges tillväxt och export. Kvinnoledda företag exporterar i lägre utsträckning än företag i stort, knappt 19 procent av

alla exporterande företag drivs av kvinnor.¹¹ Det finns potential att ta med kvinnors företagande i framtagande och genomförande av näringspolitiska insatser inom regeringens strategi för grön omställning i Norra Sverige, regeringens kommande handels- och investeringsstrategi, och eventuella framtida industri- och branschstrategier.

Åtgärd

Tillväxtverket föreslår åtgärder som bidrar till att öka kvinnors deltagande integreras framtida i närings- och innovationspolitiska satsningar.

2.1.6 Företagande betraktas ofta som en sekundär sysselsättningsmöjlighet

I Sverige betraktas företagande ofta som ett sekundärt alternativ till att vara anställd. För att företagande ska vara ett likvärdigt alternativ till anställning efter avslutad skolgång, en naturlig och självklar sysselsättningsmöjlighet, behöver entreprenörskap integreras som en del av utbildning redan från grundskolan.

Även om vissa yrken har blivit mer jämlika sett till antalet kvinnor är det fortfarande uppenbart att tydliga könsmonster dominerar utbildning, arbetsliv, och näringsliv. Förebilder är viktiga för att inspirera till företagande. Den högpresterande entreprenören är ofta porträtterad i en startup-miljö med snabb tillväxt. Det narrativet för med sig höjda trösklar för företagande som sysselsättning. Kvinnors företagande inom områden som småskalig verksamhet, hantverk, och tjänster får därmed inte alltid samma uppmärksamhet. Bilden av framgång är stereotyp liksom bilden av en framgångsrik entreprenör är stereotyp.

Åtgärd

Tillväxtverket föreslår åtgärder för att:

- Förstärka insatser för kompetensutveckling och tillhandahållande av verktyg för inkluderande entreprenörskap riktade till studie- och yrkesvägledare, lärare och skolan för att få in entreprenörskap som en naturlig del i undervisning.
- Stärka flickors och unga kvinnors intresse för naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap, och matematik i syfte att långsiktigt stärka Sveriges kompetensförsörjning inom de prioriterade sektorerna där kvinnor idag har lägre närvaro. Det skulle både bidra till att stärka Sveriges kompetensbas inom prioriterade sektorer där kvinnor idag har lägre närvaro, och stärka

11 Bilaga 2: "Kvinnors företagande - Hur kan kvinnors företagande främjas för större bidrag till Sveriges konkurrenskraft?".

förutsättningar för att fler företag inom de prioriterade sektorerna i framtiden leds av kvinnor.

2.1.7 De formella hindren är små, men trygghetssystemet är utformat utifrån att vara anställd

Generellt sett är de formella hindren små. De administrativa svårigheterna med att starta och driva företag är inte stora.¹² Det erforderliga startkapitalet för att starta och driva företag är relativt lågt, med 25 000 kronor för ett aktiebolag och inga krav för handelsbolag och enskild firma. Detta låga kapitalkrav kan ses som en fördel, men det finns andra aspekter som kan uppfattas som hinder för entreprenörskap.

En utmaning för entreprenörskap i Sverige är den starka inriktningen på storskalighet.¹³ Det är en nackdel för småföretagande i allmänhet, och kvinnodominerade branscher i synnerhet. I Sverige fanns det 1 217 423 företag år 2022.¹⁴ Av dessa företag var den absoluta majoriteten små eller mycket små – 99,9 procent av dessa företag hade färre än 250 anställda. En övervägande andel, 909 860 företag, hade inga anställda alls.¹⁵ Situationen är särskilt framträdande inom sektorer som domineras av kvinnor. Som soloföretagare¹⁶ är det svårt att nyttja dagens trygghetssystem. Det gäller framför allt a-kassa, sjuklön/sjukpenning, och föräldraledighet. Arbetsgivaravgifter kan vara särskilt betungande för soloföretagare, och utgör en administrativ börda och ekonomisk utmaning.

Trygghetssystemet och förmåner behöver vara utformade för att passa både företagare och anställda, och skapa förutsättningar för en sund balans mellan arbete och fritid.

Åtgärd

Tillväxtverket föreslår att:

12 Se Bilaga 3: "Kvinnors företagande - En sammanställning av relevant forskning som rör hinder för kvinnors företagande".

13 Se Bilaga 3: "Kvinnors företagande - En sammanställning av relevant forskning som rör hinder för kvinnors företagande".

14 <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Foretagande/Naringslivet/Antal-foretag-i-Sverige/>

15 <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Foretagande/Naringslivet/Naringslivets-struktur/?graph=/26244/all/all/>

16 I Tillväxtverkets undersökning "Företagens villkor och verklighet 2023" definieras soloföretag som företag utan anställda. Länk till rapporten:

<https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/publikationer/publikationer2023/foretagensvillkorochverklighet2023.4951.html>

- Det görs en översyn av befintligt regelverk med utgångspunkt i SOU 2021:98, "Ett förbättrat trygghetssystem för företagare – enklare och mer förutsägbart". I utredningen föreslogs bland annat att fastställande av sjukpenninggrundande inkomst, SGI, för egenföretagare ska utgå från historiska deklarerade inkomstuppgifter.
- Att i högre utsträckning beakta småföretags förutsättningar vid utformning av politiska åtgärder som påverkar företagandet. Inspiration kan hämtas från den amerikanska SBA, Small Business Administration, www.sba.gov

2.1.8 Tydliga klyftor råder inom finansieringslandskapet

Risikkapitalinvesteringar i bolag med kvinnor som grundare har legat stabilt lågt sedan 2017 på runt en procent. Även mixade team, som består av kvinnor och män, och enbart män som grundare har utgjort likaledes stabila andelar om cirka 10 respektive 90 procent.¹⁷

Det stora flertalet av bolag grundade av kvinnor verkar inom de branscher som karaktäriseras av låga marginaler och personalintensitet, vilket är mindre attraktivt för risikkapitalister.¹⁸

Risikkapital från offentliga aktörer har nått bolag grundade av kvinnor i högre utsträckning än i allmänhet, sju procent jämfört med en procent. Samtidigt noterar Tillväxtverket att kvinnor söker risikkapital från offentliga källor i lägre utsträckning än män.¹⁹

Offentlig finansiering som genom statliga aktörer tillfaller kvinnodominerade branscher stämmer överens med proportionen av företag som idag ägs och leds av kvinnor. För att staten aktivt ska bidra till ett mer likvärdigt företagande behöver mer finansiering tillfalla kvinnor än män, för att över tid verka för en jämn fördelning av offentliga medel. Offentliga aktörer är i allt väsentligt styrda av uppdrag, författningar, och politiska prioriteringar som avgör vilka branscher som kan erhålla offentlig finansiering. Det finns idag flera statliga myndigheter som aktivt arbetar med att främja en mer jämställd fördelning av offentliga medel.²⁰

17 Risikkapitalbolaget Unconventional Ventures kartlägger årligen vilka bolagsgrundare som tar in mest kapital i de nordiska länderna. Den svenska statistiken har tagits fram med hjälp av bland annat Tillväxtverket.

<https://report2022.unconventional.vc/>

18 I februari 2023 rapporterade Dagens Industri om en undersökning utförd av Danske Bank Sverige som visar att kvinnor som driver startups primärt satsar på bolag inom e-handel, dating och utbildning. Mer om detta finns i Bilaga 4: "Kvinnors företagande - Tre decennier av framsteg och utmaningar", avsnitt 3.4 Kvinnor som företagare har sämre tillgång till kapital än män som företagare.

19 Fondgeneration 2 (2014–2020) per H1 2022, regionala fonder samt Greentech, Tillväxtverket.

20 Bland annat arbetar Vinnova aktivt med att jämställdhetsintegrera sin verksamhet. Sedan 2018 finns skrivningar om jämställdhetsintegrering i myndighetens instruktion. Vinnova verkar för att ett köns- och

Det saknas dock en enhetlig metod för att **samlat?** redovisa all offentlig finansiering, vilket skapar utmaningar vid analyser av situationen för kvinnors företagande. Mycket av det som räknas bygger på antaganden.

Kvinnors företagande tar dessutom i lägre utsträckning del av de cirka 800 miljarder kronor som betalas ut genom offentlig upphandling, då kvinnor i högre utsträckning driver solo- och mikroföretag. Solo- och mikroföretag bedöms på grund av de regelverk som råder kring offentlig upphandling ha begränsade möjligheter att lämna anbud i annonspliktiga upphandlingar.²¹

Åtgärd

Tillväxtverket föreslår åtgärder för att:

- Statistik för offentlig finansiering redovisas med könsuppdelat, vilket underlättar att på sikt forma nödvändiga åtgärder.
- Det görs en översyn av hur användningen av offentliga stödmedel kan utvecklas och bli jämställt fördelat.
- Kompetenshöjande insatser till banker och andra finansiärer genomförs i syfte att stärka kompetensen kring företagande och dess villkor ur ett hållbarhets- och jämställdhetsperspektiv.
- Kriterier för offentlig upphandling ses över. För att få genomslag måste sådana upphandlingsregler genomföras på alla offentliga nivåer – kommun, region, och stat. Inspiration kan hämtas från till exempel USA och Kanada, där en viss del av tilldelade upphandlingar måste gå till små företag och till kvinnors företag. Upphandlingsregelverket i Sverige bygger på regelverk från EU, vilket är viktigt att förhålla sig till vid en översyn av kriterierna för offentlig upphandling.

genusperspektiv inkluderas i den forskning som myndigheten finansierar. I Vinnovas fall har det bland annat lett till att fler ansökningar beviljats där kvinnor leder projekt.

²¹ Se Bilaga 4: "Kvinnors företagande - Tre decennier av framsteg och utmaningar", avsnitt 4.4 Offentliga affärer för 847 miljarder, men solo- och mikroföretag hamnar troligen utanför.

3 Genomförande – aktiviteter och resultat

Tillväxtverket har tagit fram fyra kunskapsunderlag om främjandet av kvinnors företagande som kort sammanfattas i kapitel 3.1. Underlag en är framtagna av externa aktörer och Tillväxtverket har endast låtit göra en sammanställning av dessa.

Kunskapsunderlagen är utformade för att ge en djupare förståelse av ämnet och har olika fokusområden för att täcka flera relevanta aspekter. Kartläggningen grundar sig på underlag från externa aktörer och Tillväxtverket har endast låtit göra en sammanställning av dessa.

Ett flertal aktörer har varit inblandade för att säkerställa tillgång till bred och djupgående kunskap om ämnet. Slutligen har betydande kunskap inhämtats genom rundabordssamtalen på temat kvinnors företagande, kapitalförsörjning, och mikroföretagande som under året initierats och genomförts av energi- och näringsministern.

Kunskapsunderlag relaterade till främjandet av kvinnors företagande

Tillväxtverket har gjort en sammanställning av statliga åtgärder sedan 2006²². Sammanställning har kompletterats med en kartläggning över insatser som möjliggör att kvinnors företagande i större utsträckning ges förutsättningar för att bidra till att stärka Sveriges konkurrenskraft²³. Vi har även fördjupat oss i entreprenörskapsforskning²⁴ och gjort en kunskapsöversikt²⁵. Kunskapsunderlagen i sin helhet utgör en del i vår slutleverans till regeringen. Denna slutrapport beaktar slutsatserna från samtliga kunskapsunderlag.

3.1 Sammanställning av genomförda statliga åtgärder

Sammanställningen av vidtagna statliga åtgärder sedan 2006 genomfördes av Oxford Research på uppdrag av Tillväxtverket.²⁶ Sammanställningen omfattar huvudsakligen riktade åtgärder och

22 Bilaga 1: "Kvinnors företagande - Kartläggning av de statliga åtgärder som genomförts för att främja kvinnors företagande från 2006 och framåt"

23 Bilaga 2: "Kvinnors företagande - Hur kan kvinnors företagande främjas för större bidrag till Sveriges konkurrenskraft?"

24 Bilaga 3: "Kvinnors företagande - En sammanställning av relevant forskning som rör hinder för kvinnors företagande"

25 Bilaga 4: "Kvinnors företagande - Tre decennier av framsteg och utmaningar"

26 Se Bilaga 1: "Kvinnors företagande - Kartläggning av de statliga åtgärder som genomförts för att främja kvinnors företagande från 2006 och framåt"

aktiviteter²⁷ som har sin grund i formella uppdrag och styrdokument,^{28,28} men inkluderar också vissa egeninitierade aktiviteter som genomförts av berörda myndigheter och organisationer. Med *statliga åtgärder* avses åtgärder som initierats av staten och eller genomförts av andra aktörer. Kartläggningen innefattar statliga åtgärder inom utgiftsområde 24 och även andra närliggande politikområden av betydelse för att främja kvinnors företagande såsom utgiftsområdena 19 och 23, villkorsbrev till regioner, och uppdrag till statligt ägda bolag.

Totalt identifierades 20 statliga åtgärder riktade till nationella myndigheter och statligt ägda bolag på nationell nivå under perioden 2006–2023. Dessa åtgärder uppskattas uppgå till en sammanlagd summa om 1 583,5 miljoner kronor.²⁹

3.1.1 Totalt 31 aktiviteter genomfördes till följd av 20 statliga åtgärder

Sammanlagt har 31 aktiviteter identifierades, där de flesta insatserna omfattar både individer och aktörer inom främjarsystemet.³⁰ Tolv aktiviteter fokuserar på kvinnor som ägare.³¹ Inom samtliga 31 aktiviteter har en mängd insatser genomförts. Många av insatserna riktar sig till kvinnor som potentiella företagare och som företagande kvinnor.³² De vanligaste områdena är kompetensutveckling med 20 insatser, attitydförändringar med 17 insatser, nätverksskapande med 14 insatser, och rådgivning/affärsutveckling med 13 insatser. Insatser för produkt- och innovationsutveckling, finansiering, och andra främjandeinsatser är mindre vanliga.

Av de 31 aktiviteterna som identifierades hade 20 av dem utvärderats, varav 15 utvärderingsrapporter var tillgängliga via öppna källor eller efter direktförfrågan till genomförandeaktörer. Efter att ha granskat metodik, omfattning, och användbarhet identifierades 10 av dessa utvärderingar som intressanta för vidare studier då det funnits

27 En statlig åtgärd implementeras genom en eller flera aktiviteter. Aktiviteter kan också vara egeninitierade. Aktiviteter motsvaras normalt av "program" eller "delprogram" i myndigheters planering och redovisning. I denna slutrapport använder vi också begreppet insats synonymt med aktivitet.

28 Med formella uppdrag och styrdokument avses bland annat regeringsuppdrag, återrapporteringskrav i regleringsbrev, ägardirektiv, med mera.

29 Beloppet 1 583,5 miljoner kronor kan troligen vara en underskattning, eftersom viss budgetdata saknas.

30 För beskrivning av samtliga insatser se Bilaga 1: "Kvinnors företagande - Kartläggning av de statliga åtgärder som genomförts för att främja kvinnors företagande från 2006 och framåt"

31 I vissa fall är målgruppen svår att utläsa. I denna sammanräkning har inkluderats även aktiviteter som troligen riktar sig till målgruppen.

32 Trots detta ger enskilda insatser värdefulla lärdomar om hur de kan utformas för att öka sin effekt vilket har använts vid urval av relevanta utvärderingar att fördjupa sig inom.

dokumentation att fördjupa sig i. För de återstående aktiviteterna utan utvärderingar fanns det analysrapporter för sju av dem, varav fyra var av intresse för vidare undersökning.

Utvärderingarna varierar avsevärt i både metod och kvalitet. Cirka en tredjedel baserades på registerdataanalys eller annan statistisk analys med stora datamängder, en tredjedel använde en blandning av datakällor som enkäter, intervjuer, och dokumentstudier. Resterande var baserade på intervjuer och observationer.

Utvärderingarna varierar också när det gäller vad de mäter. De flesta fokuserar på kortsiktiga effekter, såsom förändringar i kunskap. Färre mäter medellångsiktiga effekter, som företagsstart. Flera utvärderingar pekar på utmaningar med utvärderingsbarheten av insatserna, delvis på grund av otillräcklig dokumentation av deltagare, delvis svårigheter att följa vilka individer som deltagit i vilka aktiviteter. Med andra ord, även om resultat ofta mäts i utvärderingarna, är det sällan tydligt vad som specifikt har bidragit till dessa resultat. Analysen av sammanställningens resultat visar att det finns utmaningar i att bedöma vilka åtgärder som bäst främjar kvinnors företagande på kort respektive lång sikt.

3.1.2 Majoriteten av insatserna har skapat värde för både individer och på organisations- och systemnivå

Analysen av sammanställningens resultat visar att insatsernas utformning och genomförande, tillsammans med dokumentationsbrister och metodologiska begränsningar i flera utvärderingar, gör det svårt att bedöma vilka åtgärder som effektivt främjar kvinnors företagande på både kort och lång sikt.³³ Resultat från statligt genomförda insatser är värden och nytta på såväl individ-, företags-, organisations-, och systemnivå.³³ Nyttan på individnivå handlar bland annat om ökad kunskap om företagande, intresse och viljan att starta företag. Det handlar även om ökad kunskap om specifika verktyg för att utveckla företagen och nätverk. På organisations- och systemnivå kännetecknas nytta bland annat av ökad kunskap, utveckling av verktyg och metoder, framtagande av nya processer, och samverkan.

Det finns indikationer på att vissa insatser haft en positiv påverkan på nyföretagande, produktionsvärde, förädlingsvärde, och sysselsättning.

Långsiktiga effekter är mer tydliga på individnivå än på organisations- och systemnivå. Det är möjligt att se hur systemaktörer tar till sig kunskap och utvecklar verksamhetens, men svårare att fastställa hur detta påverkar slutmålgruppen. Flera faktorer kan hämma de

³³ En statlig åtgärd implementeras genom en eller flera aktiviteter. Aktiviteter kan också vara egeninitierade. Aktiviteter motsvaras normalt av "program" eller "delprogram" i myndigheters planering och redovisning. I denna slutrapport använder vi begreppet insats *synonymt* med aktivitet.

långsiktiga effekterna, till exempel insatsernas utformning, systembrister som kapitaltillgång, och exportmöjligheter. Även andra politikområden som utbildning och arbetsmarknad påverkar sannolikt. Det pekar på behov av insatser på organisations- och systemnivå samt bredare samverkan över olika politikområden.³⁴

Till följd av dessa utmaningar lät vi Oxford Research göra en kompletterande kartläggning över främjandeinsatser i kontexten av Sveriges närings- och innovationspolitiska prioriteringar. Kartläggningen syftar till att hitta eventuella verkningsfulla insatser som möjliggör att kvinnors företagande i större utsträckning ges förutsättningar för att bidra till att stärka Sveriges konkurrenskraft genom tillväxt- och exportfrämjande insatser. Resultatet av kartläggningen presenteras nedan.'

3.2 Kartläggning över främjandeinsatser i kontexten av Sveriges närings- och innovationspolitiska prioriteringar

Kartläggningen visar ett nuläge med lågt deltagande från företag som leds av kvinnor i de befintliga satsningarna för Sveriges tillväxt och export. Företag som leds av kvinnor exporterar i lägre utsträckning än företag som leds av män, knappt 19 procent av alla exporterande företag drivs av kvinnor³⁵. Knappt 25 procent av alla aktiebolag drivs av kvinnor.³⁶ Detta illustreras i figur 2 nedan. Aktiebolagsformen är oftast nödvändig för att ett företag ska kunna växa, bland annat för att separera företagets och företagsledarens ekonomi, begränsa det ekonomiska ansvaret, kunna äga företaget tillsammans med någon annan, och för att kunna plocka ut vinster på mer gynnsamma villkor.

34 Vissa insatser har haft utmaningar i utformning och genomförande när det gäller att uppnå långsiktiga mål. Till exempel, entreprenörskapsutbildningar vid lärosäten kan öka kunskapen men inte nödvändigtvis bidra till att fler företag startas. Ambassadörer för kvinnors företagande kan ibland bevara existerande strukturer snarare än att förändra dem. Många nationella och regionala insatser har haft ett decentraliserat genomförande med många involverade aktörer, vilket har fördelar som att dra nytta av olika kompetenser och nätverk. Samtidigt finns det begränsningar, till exempel att resurser sprids för tunt, brist på enhetlig målgruppsstrategi, risk för avbrott när finansieringen tar slut, och brister i dokumentation, uppföljning och utvärdering.

35 SCB [RAMS och Entreprenörskapsdatabasen], <https://tillvaxtverketopfl.scb.se/pxweb/sv/?rxid=d1b326d4-de68-4f75-b5ce-a2a5d979e16a>

36 SCB [RAMS] (2022) Antal företagare efter region, bolagsform och kön, ny tidsserie. År 2019 - 2021, https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AM_AM0207_AM0207Z/ForetBolFormN/

Figur 2: Andel kvinnoledda företag i procent inom olika företagstyper

Andelen kvinnor bland företagare motsvarar inte andelen kvinnor i befolkningen, med tanke på att kvinnorna utgör ungefär hälften av befolkningen. Andelen kvinnor som operativa företagsledare har endast ökat från 26 till 29 procent mellan åren 2004 och 2020. Det är en positiv utveckling, men skillnaderna mellan omfattningen av kvinnors och mäns företagande är fortfarande påtaglig.³⁷

Statistiken över operativa företagsledare visar tydliga variationer i kvinnors företagande mellan olika branscher. Högst andel av företag som drivs av kvinnor finns inom branscherna vård och omsorg respektive personliga och kulturella tjänster, där nästan sex av 10 företag leds av kvinnor. Minst andel företag ledda av kvinnor finns inom byggindustrin respektive transport, där fyra respektive sju procent av företagen leds av kvinnor.³⁸ Med en ögonblicksbild baserad på befintliga data om branschindelningen bland kvinnors företag ger vi nu ett resonemang kring tillväxtpotentialer inom kvinnodominerade sektorer.

3.2.1 Hur kan vi stärka kopplingarna mellan främjande av kvinnors företagande och Sveriges övergripande prioriteringar inom närings- och innovationspolitiken?

Kvinnors företagande inom sektorerna vård och omsorg respektive personliga och kulturella tjänster kan antas ha negativa konsekvenser för företagets förmåga att växa och exportera då tillväxtutsikter i dessa sektorer överlag är lägre. Det kan bland annat förklaras av att sektorerna är reglerade, att sektorerna är konkurrensutsatta bland

37 Se Bilaga 2: "Kvinnors företagande - Hur kan kvinnors företagande främjas för större bidrag till Sveriges konkurrenskraft?"

38 Det är viktigt att notera att själva näringsgrens- och branschindelningen skapades under industrialismen och därför inte alltid är optimal för att förstå dagens företagande. Detta framgår i en skrift av vår föregångare Verket för näringslivsutveckling, Nutek, som ger inblick i att kvinnors företagande oftare återfinns i en generell avdelning, till exempel "andra", "övriga" och inte i en specifik underavdelning av till exempel personliga och kulturella tjänster. "Klassificering och perception - en studie av genusaspekter på SNI-koden som klassificeringsverktyg av näringsgrenar", Nutek R 2006:20.

annat av företag som inte är vinstdrivande, samt att tjänster i stor utsträckning levereras lokalt, det vill säga inte är skalbara. Den stora klyftan mellan kvinnoledda företag i den totala företagsstocken, 32 procent år 2021, och deras närvaro bland tillväxt- och exportföretag med 12 respektive 19 procent, kan sannolikt tillskrivas sämre tillväxtmöjligheter inom kvinnodominerade branscher.³⁹

Av sammanställningen av genomförda statliga åtgärder sedan 2006 kan vi utläsa att statliga insatser som genomförts med syfte att främja kvinnors företagande i Sverige till stor del varit inriktade på de sektorer där kvinnor i större utsträckning är yrkesverksamma och startar företag. Det indikerar att fortsatta åtgärder för att främja kvinnors företagande inom kvinnodominerade yrken och branscher riskerar att fortsätta förstärka de strukturer som gett kvinnor förutsättningar att etablera sig som företagare i sektorer med sämre tillväxtmöjligheter.

En kontextanalys av Sveriges prioriteringar inom närings- och innovationspolitiken visar att det finns få kopplingar mellan sektorerna med högst andel kvinnor som operativa företagsledare och nuvarande och kommande prioriteringar inom närings- och innovationspolitiken.⁴⁰ Kontextanalysen bygger på två spår. Det ena fokuserar på nuvarande prioriteringar inom närings- och innovationspolitiken baserat på Vinnovas strategiska innovationsprogram, Regionalfondens operativa program, och regionala smart specialiseringsstrategier. Samtliga är idag drivande för hur medel fördelas från den nationella och de regionala budgetarna samt vilka styrkor, nätverk, och kompetensområden som byggs upp. Det andra spåret belyser framtida prioriteringar utifrån regeringens budgetproposition för 2024, utgiftsområde 24, med avseende på prioriteringar för Sveriges framtida närings- och innovationspolitiska satsningar, inklusive satsningar inom export- och investeringsfrämjande.⁴¹

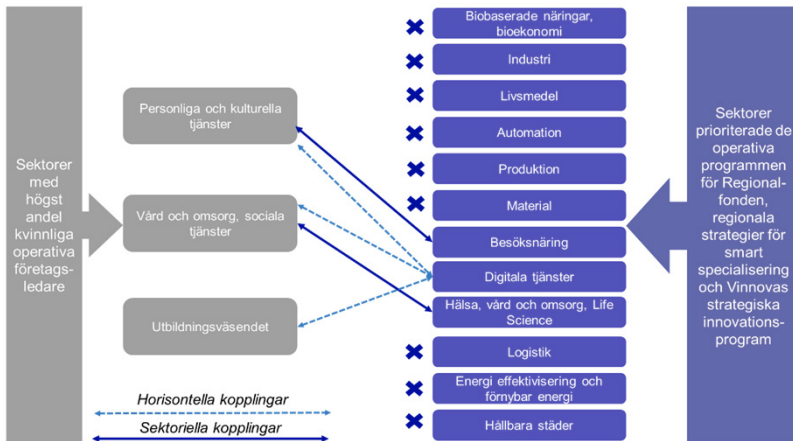
I båda spåren identifieras, genom data från SCB år 2020, sektorer med hög andel kvinnor som operativa företagsledare. Resultaten som

39 Se Bilaga 2: "Kvinnors företagande - Hur kan kvinnors företagande främjas för större bidrag till Sveriges konkurrenskraft?"

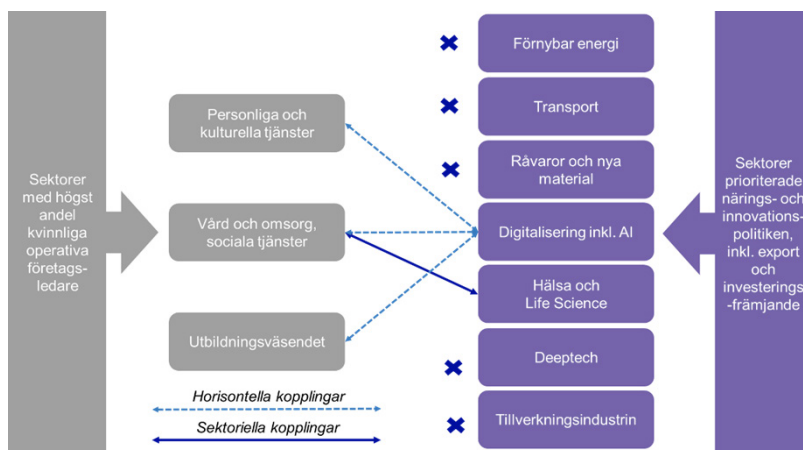
40 Ibid.

41 I budgetpropositionen aviseras bland annat 50 miljoner kr till Vinnova för forsknings- och innovationssatsning på 6G området med ökning om 100 miljoner kr per år; 377 miljoner kr till Sveriges geologiska undersökning för kraftsamling Industriell produktion med fokus på mineraler; 10 miljoner kr årligen under 2024-2026 till de nordligaste länen för att definiera och undanröja hinder för industrins gröna omställning; och 10 miljoner kr årligen under 2024-2026 till Tillväxtverket för att stärka förutsättningarna för industriinvesteringar och samhällsomvandling i norra Sverige. Utöver dessa finns en del skrivningar om att "Stärka Industriklivet", "skapa goda förutsättningar för företag inom framväxande teknik/deeptech-företag", "satsningar på innovation inom en rad områden, b.l.a. den växande life science-sektorn", utan att någon budget anges.

illustreras nedan visar att det finns få kopplingar mellan kvinnodominerade sektorer och politiska prioriteringar.

Figur 3: Kopplingarna mellan nuvarande prioriteringar inom närings- och innovationspolitik, och sektorer med högst andel kvinnor som operativa företagsledare

Figur 4: Kopplingar mellan kommande prioriteringar inom närings- och innovationspolitik, och sektorer med högst andel kvinnor som operativa företagsledare

En översikt över genomförda insatser för att främja företagets tillväxt och internationalisering visar att det finns 10 insatser som kan bidra till tillväxt och internationalisering hos företag. Det rör sig om nationella internationaliseringsfrämjande insatser⁴², nationella

42 Steps to export, del av Småföretagsprogrammet, 2011 – pågående (Business Sweden). Exportlånen, 2007 – pågående (Almi Företagspartner i samarbete med Svensk Exportkredit, EKN, Business Sweden och Swedfund). Affärsutvecklingscheckar för internationalisering, 2013 – pågående (Tillväxtverket). Enterprise Europe Network, 2008 – pågående (Tillväxtverket).

tillväxt- och innovationsfrämjande insatser⁴³, och regionala innovations- och industrifrämjande insatser⁴⁴. För nio av de tio insatserna baseras de redovisade effekterna på utvärderingar genomförda av oberoende aktörer, vilket ger belägg att dessa insatser är effektiva för att bidra till tillväxt och internationalisering hos företag.

Denna kunskap är värdefull för utformning och genomförande av framtida främjandeåtgärder, inte minst för att stödja kvinnors företag i sin utveckling och expansion. Vi har samtidigt sökt efter ledtrådar i entreprenörskapsforskningen kring vad som fungerar i termer av främjande, se avsnitt 3.3 för dess huvudsakliga slutsatser.

3.3 Forskningsöversikt ger få ledtrådar kring vad som fungerar i termer av främjande

Den forskningsöversikt som vi har låtit göra visar att kvinnors företagande som forskningsfält är mångfacetterat och komplext.⁴⁵ Forskningsöversikten innehåller många intressanta studier, men den ger få ledtrådar kring vad som fungerar i termer av främjande. Den antyder att sådant som utbildning och inkubatorer, stöd, mentorskap, samt information och attitydpåverkande åtgärder verkar ha viss positiv påverkan på såväl viljan att starta och driva företag som på attityder till kvinnor som företagare.

Forskningsöversikten visar att främjande av kvinnors företagande kan i forskningen ses antingen som en jämställdhetsfråga eller som en fråga om att åstadkomma bättre ekonomi och stärka Sveriges konkurrenskraft. Den forskning som utgår från genusteori tenderar att betona jämställdhet, det vill säga riktar in sig på *varför* kvinnor inte har samma andel företag som män. Medan den forskning som i stället ser kvinnors företagande som en "outnyttjad resurs" tenderar att betona att om kvinnor drev företag i samma utsträckning som män skulle samhällsekonomin främjas. Några av forskningsöversiktens huvudsakliga slutsatser är följande:

- De branscher kvinnor vill verka i, och verkar i, är (nog) inte i fokus för näringspolitiken.
- En entreprenörskapsorienterad näringspolitik stärker företagandet i stort.

43 Inkubatorprogrammet, 2004 – pågående (Vinnova). Almi Invest, och annat offentligt riskkapital, 2009 – pågående (Almi Invest och Tillväxtverket/Regionalfonden).

44 Hållbar Industriell Utveckling, 2016–2019 (Tillväxtverket/Regionalfonden). ÖMSesidig Access för innovationskraft, 2016–2019 (Tillväxtverket/regionalfonden). Möjligheternas region, 2015 – 2018 (Tillväxtverket/regionalfonden). Triumf, 2015–2018 (Tillväxtverket/Regionalfonden).

45 Se Bilaga 3: "Kvinnors företagande - En sammanställning av relevant forskning som rör hinder för kvinnors företagande"

- Näringspolitik som främjar kvinnors företagande måste samordnas med andra politikområden
- Ryckighet i främjandet av kvinnors företagande gör det svårt att forma en långsiktig näringspolitik
- Det är viktigt med bred representation och variationsrikedom i näringspolitiken
- Ändring av upphandlingsregler kan stärka kvinnors företagande
- Forskningsområdet lider brist på bra könsuppdelad statistik

Bristen på säker och heltäckande statistik är ett hinder i arbetet att främja kvinnors företagande. Det konstaterar vi i vår kunskapsöversikt vars slutsatser vi presenterar härnäst.

3.4 Tillväxtverkets kunskapsöversikt konstaterar - en viktig åtgärd för att kunna påverka kvinnors företagande är kunskap

I år är det 31 år sedan vi på Tillväxtverket tog våra första steg på resan för att främja kvinnors företagande. Vi har erbjudit program, affärsrådgivning, och stöd för kvinnor som vill starta och driva företag. Bland annat har vi genom långsiktiga stöd till relevanta aktörer i främjarsystemet bidragit till att bygga upp långsiktiga, robusta, och kunskapsdrivna främjande strukturer och system som framgångsrikt främjar kvinnors företagande. Här kommer några exempel.

- Verksamhetsbidrag till kooperativ utveckling, för rådgivningsinsatser har Coompanion sedan 2006 nått drygt 100 000 individer, varav ca 60 procent är kvinnor och 40 procent män.⁴⁶
- Verksamhetsbidrag till Stiftelsen Svenska Jobs and Society, NyföretagarCentrum Sverige med regionala kontor, det långsiktiga stöd har varit grunden för att verksamhet har kunnat bedrivas framgångsrikt. Sedan 2006 har fler än 100 000 kvinnor givits rådgivning för start av företag genom NyföretagarCentrum och fler än 50 000 företag startats.⁴⁷
- Mentorskapsprogram genom Svenska Jobs and Society. Sedan starten 2006 har fler än 9 000 nya företag startats, cirka 64 procent av adeptföretagen har haft minst en kvinna som ägare eller grundare.⁴⁸

46 PM från Coompanion Sverige "Coompanions bidrag och effekt på kvinnors företagande"

47 PM från Stiftelsen Svenska Jobs and Society / NyföretagarCentrum Sverige "Insatser kvinnors företagande 2006 – 2023".

48 PM från Nyföretagarcentrum Sverige "Mentor Eget Företag Stärkande insatser för nyföretagande sedan 2006".

Slutsatser ur Tillväxtverkets kunskapsöversikt

Sammanfattningsvis kan vi säga att kvinnors företagande är underrepresenterade jämfört med mäns företagande. Utifrån kunskapsöversikten kan vi konstatera att företagande skapar sysselsättning och arbetstillfällen samt driver innovation. Genom att främja kvinnors företagande finns potential att samhällsutvecklingen kan stärkas. I kunskapsöversikten har vi även uppmärksammat följande brister⁴⁹

- Bristen på säker och heltäckande statistik är ett stort hinder i arbetet att främja kvinnors företagande
- Kvinnors och mäns bakgrund formar deras företagande
- Skillnader i utbildnings- och yrkesval leder till varierande privatekonomiska förutsättningar
- Kvinnor som företagare har sämre tillgång till kapital än män som företagare
- Det råder brist på tillräcklig representation av och bidrag från kvinnor inom innovationsområdet
- Kvinnors företagande har huvudsakligen främjats som ett verktyg som ska bidra till en högre andel kvinnor i näringslivet

För att försöka råda bot på bristen på säker och heltäckande statistik har vi också inhämtat data över ägande av företag från Statiska Centralbyråns register RAMS/LISA samt data från Bolagsverkets register över "Verklig huvudman". Andelen ägare som är kvinnor är 24 procent.⁵⁰ Den andelen är någon procentenhet lägre än vad som har framkommit i andra rapporter, men det kan möjligen förklaras av att den modell som här tillämpas lider av följande osäkerheter.

- Begränsad datatäckning: Även om det finns två primära datakällor, RAMS/LISA och Bolagsverkets register över "Verklig huvudman", är bortfallet för stort. Till exempel saknar 100 procent av de fysiska personerna uppgift om verklig huvudman, vilket kan innebära en stor lucka i insikten om ägande.
- Fokus på omsättningsgräns: Omsättningsgränsen på 400 000 kronor används för att filtrera företag som drivs som bisysslor eller hobbyföretag. Detta kriterium kan dock utesluta många mindre företag som fortfarande spelar en viktig roll i ekonomin, särskilt om vi vill undersöka underfinansierade företag eller de som drivs i en begränsad omfattning.
- Ägardefinitionens begränsningar: Även om underlaget tar upp olika sätt att definiera ägande, framgår det tydligt att många av dessa definitioner är indikativa snarare än definitiva. Det kan

49 Se Bilaga 4: "Kvinnors företagande - Tre decennier av framsteg och utmaningar"

50 Såväl metoden som resultatet sammanfattas i Tillväxtverkets PM "Företag och ägare - metod och statistik."

leda till osäkerhet i slutsatserna och kan inte ge en fullständig bild av det faktiska ägandet.

3.5 Dialoger med relevanta aktörer har varit en central komponent i att förvärva en bred och djupgående kunskap om ämnet

Genom dialoger med aktörer insatta på området har vi samlat bred och djupgående kunskap om ämnet. Flera dialogmöten genomfördes under uppdragets gång.⁵¹ Därmed har vi säkerställt tillgång till en bred uppsättning av data och kunskap. Myndigheten har genomfört referensgruppsmöten med representanter från offentlig sektor, främjandesystemet, forskarsamhället, och näringslivet.⁵²

Resultatet av referensgruppsmötet bekräftade att nedanstående områden är viktiga för att hitta möjliga vägar framåt för att främja kvinnors. Några huvudsakliga slutsatser från referensgruppsmötet är som följer.

- Syftet med företagande är att, oavsett kön, bidra till samhället. Kvinnors företagande är inte en jämställdhetsfråga primärt. Kvinnors företagande är en viktig samhällsekonomisk fråga, en demokratisk fråga, och maktfråga. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och förutsättningar att forma sina liv och samhället.
- Företagande betraktas ofta som en sekundär sysselsättningsmöjlighet. De regler som gäller för föräldraledighet, sjukledighet, och arbetslöshet är utformade främst med tanke på anställda och inte för företagare. För entreprenörskap är det viktigt att fler perspektiv på sysselsättning lyfts fram, så att företagande är ett likvärdigt alternativ till att vara anställd. Bättre villkor vad gäller föräldraförsäkring och andra skyddsnät för företagare är nödvändiga.

51 Dialogmöten genomfördes bland annat med följande organisationer: Verket för innovationssystem (Vinnova), Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys), Statistiska centralbyrån (SCB), Patent- och registreringsverket (PRV), Skolverket, Institute for Transition, Almi Värmland, Amazon Sverige, Google med initiativet Google Digitalakademin #WeStart, NyföretagarCentrum Sverige, Sveriges Kvinnoorganisationer, Tech Nordic Advocates, OECD, Svenskt Näringsliv, Svenska Uppfinnareföreningen, forskare från Nordlandsforskning Norge, Luleå tekniska universitetet, Handelshögskolan i Stockholm, med flera.

52 Deltagande på referensgruppsmötet: Vinnova, Skolverket, Svenskt Näringsliv, Företagarna, Almi AB, NyföretagarCentrum Sverige, Ung Företagsamhet, Swedish Incubators & Science Parks, People Productions med initiativet Double Up Impact, tankesmedjan Ownershift, Feminvest, Sveriges Kvinnoorganisationer, Handelshögskolan i Stockholm, Stockholm School of Entrepreneurship.

- Det är viktigt att kunna mäta företagande och ägande könsuppdelat. Det är först då vi får möjlighet att synliggöra eventuella skillnader och möjligheter. Att sätta mål och ambitionsnivå för att driva förändring är viktigt, och målen bör vara politikområdesöverskridande. Effektmätningar behövs för att kunna mäta om en förändring har skett.
- Det är viktigt att definiera vad som menas med "totalfinansiering" i offentlig sektor. Det är viktigt att mäta effekter av investeringar. Det kan inte uteslutas att storskaliga privata investeringar på kort sikt får stora samhällseffekter. Titta på vad forskningen säger om befintliga metoder för urval vid investeringar och ta fram relevanta urvalsmetoder med stöd i forskning och vetenskap. Här kan inspiration hämtas från metoder runt talangförsörjning i näringslivet.

